

KARACADAĞ

DİYARBAKIR HALKEVİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

Kurtuluşumuzun ilk zaferi	<i>Osman Ocak</i>
Memleketimizin milli hayvan yetiştirme siyaseti ne olmalıdır.	<i>Nurettin Aral</i>
Diyarbakırda gazete ve Diyarbakır neşriyat tarihi	<i>Usran Eti</i>
Diyarbakırlı bilginler ve ozanlar	<i>A. Şeket Kavut</i>
Demokrasi prensipi ve inkılap	<i>Seyfi Alpan</i>
Devrilen ağaç (Şiir)	<i>S. Günışıldar</i>
Evimizin çalışma programlarından	...
Halkevi haberleri	...

SAYI: 27

NİSAN

1940

CİLT : 3

DİYARBAKIR BASIMEVİ

Yazı Hey'eti

Salim Atalık — Seyfi Alpan — Kâzım Baykal — Süheyl Beken
Hüsrev Eldem — Usman Eti — Osman Ocak — Kâzım Oral
Ömer Öner — Neşati Üster

MUHABİR AZA : Cavit Demiral (Lice) Münip Gültekin (Ergani)

Umumî Neşriyatı İdare eden Yazı İşleri Müdürü
AGÂH ARMAN

Abone Şartları : Yıllığı 100 Kuruş 6 Altı aylığı 50 Kuruş Fıatı 10 Kuruş.
Abone olmak isteyenler Diyarbakır Halkevi başkanlığına müracaat etmelidir.

KARACADAĞ

Diyarbakır Halkevi Tarafından ayda bir Çıkarılır

KURTULUŞUMUZUN İLK ZAFERİ

Osman Ocak

İNÖNÜ:

İşte bir kelime ki milletimizin hayatında inkılâp ve dönüm hedeflerini gösteriyor.

İnönü muharebesi, azgın ve kanına susamış bir düşman sürüsünün ilk hezimetini ve bu yolda zaferimizin ilk müjdesidir. Birinci İnönü harbinde bozulan düşman daha bu yolda bin hırsla ve hızla memleketimize saldırmış ve bundan on dokuz sene evvel böyle bir Nisan gününde Garp cephesinin büyük kumandanı İsmet paşanın kahramanlığı ve makûs talileri yenen celâlet ve iradesiyle mağlûp edilmişti. 31 Mart—1 Nisan 1921 deki ikinci İnönü zaferi, istiklâl ve inkılâbımızın başlangıcı ve milli tarihimizin en parlak ve şerefli bir sahifesini teşkil etmesi itibarıyla Ebedî Şef Atatürk İsmet paşayı şu sözlerle tebrik etmişti. (*Bütün tarih alemde sizin İnönü meydan muharebelerinde deruhde ettiğiniz vazife kadar ağır bir vazife deruhde etmiş kumandanlar en-*

derdir... Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihinde yendiniz. Üstünde durduğunuz size tepenin binlerce düşman ölüleriyle dolu bir meydan şeref seyrettirdiği kadar milletimiz ve kendiniz için şaşaayı itila ile dolu bir ufuk istikbale de nazır ve hakim olduğuna söylemek isterim.) Bu kıymetli vesika istiklâl tarihimizin çok şerefli bir sahifesidir.

Bu sahifeler yalnız bir iki ile kalmaz. Türk milletinin tarihi çok zengindir. Ve zaferlerle dop doludur. Bu bir birlerini kovalayan zaferlerin fasıllandığı ve artık gerisi geldiğine kanaat getirildiği bir devrede İnönü zaferinin tahakkukudur ki bunu zaferlerin en yüksek şahikasına çıkarmıştır. Beşeriyet ne kadar temeddün ederse etsin, son sözü her zaman her yerde silâh halledecektir. Etrafımızı ibretle tetkik edersek bu hakikat gözlerimizden kaçamaz. Milletlerin ihtiraları medeniyete hizmetleri bile süngülerinin gölgesindedir ki en ileri ve isabetli

hedefini buluyor. İnönü muharebesi, istiklâl harbinin ilk zaferi olması bakımından bu günkü refah ve saadetimizin başlangıcı sayılabilir. Bu günkü zaferler eskisi gibi yalnız toprak genişletme ve nüfus arttırmaya yaramıyor. Ordunun süngülerinden sıyan ışıklar yalnız onu şan ve şeref hâlesi içinde göstermeğe değil milletin yürüyeceği yollarında aydınlatmağa yarıyor. Ve kazanılması gereken daha bir çok sahalardaki zaferleri de işaret ediyor. 19 51 evvel bir nisan gününde kazanılan İnönü zaferi bu itibarlada anılmağa değer .

Bu günkü zaferler çok güç kazanılmaktadır. Onun için kazanılan muharebelerin kıymet ölçüleride çok büyük olmalıdır. Haseten bir kaç misli fazla kuvvete sahip ve o nisbette harp malzemesine malik bir düşman ordusuna karşı olan İnönü zaferinin kıymeti bu bakımdan da çok büyüktür. İnönü, yalnız tarih sahi-

felerini en büyük şerefle dolduran bir zafer olmakla kalmaz. o zaferin ve kahramanlığın beynelmilel bir alemi de olmuştur.

İnönü, bize en büyük bir zaferle beraber en yüksek bir şefi vermek talihinede mazhardır. Türk milleti şeflerini arayıp seçmekte yanılmaz bir isabete fitraton şahıptir. Büyük İsmeti zaferrinin tahakkukundan çok evvel tanıyorum. O, yalnız garp cephesinde bir kumandan, metris tepe de bir kahraman, İnönünde bir muzaffer, Lozanda dahi bir diplomat değildir, Milli tarihin şerefli bir sahifesi inkilâbın en büyük bir rüknü, Atanın çok yakın bir arkadaşı, 18 milyon insanın göz bebeği ve büyük Türk milletinin değişmez Milli şefidir. Bu günkü refah ve saadetimizin tükenmez bir kaynağıdır. Bu Büyük Şefin vüksek sevk ve iradesi altında yüce Türk Milletinin harikalar doğurarak cihan medeniyetine aydınlıklar saçacağı muhakkaktır .

Memleketimizin Millî Hayvan yetiştirme Siyaseti Ne Olmalıdır

Nurettin Aral

Birinci Umumi Müfettişlik Veteriner Müşaviri

Bir milletin sıhhatlı ve zinde olarak yaşaması ve normal bir şekil de artması kâfi miktarda gıda almasıyla kabildir.

Memleketimizde insan gıdasının temelini hububat teşkil etmekte ise de hayvanlardan alınan et, süt ve müstahzarları, yağ ve sairede insan gıdası arasında mühim bir mevki tutmaktadır. (1)

Medeniyet sahasında ilerleyen ve refah seviyesi yükselen memleketlerde menşei hayvanî olan gıdaların istihlâki günden güne artmakta olduğundan Türk neslinin de sıhhatlı ve gürbüz olarak yetiştirilmesi için hayvan servetimize mühim bir rol düşmektedir.

(1) Memleketimizde köylü sınıfı fazla miktarda ekmek yemektir. Avrupada umumiyetle menşei hayvanî olan gıdaların bhusus et nevelerinin istihlâki fazladır. Gerek yalnız ekmek veyahut fazla ve yenilmesi insan vücudunun yapılışı ve hususiyeti gıda ihtiyacı noktai nazarından muvafık değildir. Ekmek vesair bir nebati gıdalar kanda asidite yaparlar. Et ise kanın kaleviyetini artırır. Binaenlehy uzviyetin yediği gıdalardan müteessir olmaması için kanda hamiziyet ve kaleviligin muvazene halinde bulunması lâzımdır. Türkiye şehirlerinde oldukça refaha kavuşmuş olan halkımızın bir kısmı menşei nebati olan gıdaları sebze ve saire gibi et ile beraber yediklerinden et sıhhi bir gıda kombinasyonu vücutta getirmiş bulunmaktadır. Bunun için Türk köylüsünün de ekmek gibi nebati gıdalar arasına tedricen et gibi gıdaları ilave etmesi millet hizissıhhası noktai nazarından şayanı temennidir.

Memleketimizin hayvan serveti hayvan nevelerine göre aşağıda gösterilmiştir.

Hayvan neveleri	Miktarı (Baş)
Atlas	738 825
Eşekler	1 163 995
Katırlar	66 396
Sığırlar	6 486 176
Manda	788 881
Koyunlar	13 590 878
Kılkeçiler	8 256 206
Tiftik K.	3 305 424
Develer	97 001
GENEL TUTARI	34 693 782

Bu cetvel istatistik umum müdürlüğü tarafından tertip edilmiş olup işbu rakamlara sayımdan hariç bulunan Taylar, Sıpalar, Kuzu ve Oğlak vesaire de dahildir. Onun için Maliye Vekâleti istatistiklerden fazladır.

Miktarı yukardaki cetvelee müfredatlı olarak gösterilen hayvan servetimizden her ne kadar bugünkü kasaplık olarak ihracatta yapılmakta ise de hayvanlarımız memketetin ihtiyacına ve müstakbel inkişafına nazaran gerek adetçe ve gerekse durumları (keyfiyet) itibarile dun bir vaziyettedirler.

Sıhhiye vekâletinin tanzim eylediği kalori hesabı üzerinden halkımıza normal şekilde et yedirildiği takdirde eti yenilen mevcut koyun, keçi, sığır, ve saire gibi hayvanlarımızdan şayanı

hayret derecede bir miktarın kesilmesi lâzımgeleceği anlaşılmaktadır.

Halkımızın refah seviyesi günden güne artmakta ve şehirlerimizin et sarfiyatı her sene bir tezayüt göstermekte olduğundan hem bu artışın icabettirdiği ihtiyacı karşılamak ve hem de artırmak için hayvan yetiştirme işini önemle ele almak lazımdır.

Bundan başka Türk vatani 762000 kilometre murabbai gibi büyük bir genişlik arz etmektedir.

Demir yollarımızın uzamasına, motorlu vasıtaların günden güne artmasına rağmen Türk ordusunun atlı vesaite pek çok ihtiyacı vardır.

Bugünkü at mevcudumuz ve atlarımızın halihazır vaziyetleri bu ihtiyaca tamamen cevap vermekten uzak olduğundan vatan müdafaasının mevzu bahis olduğu bir anda Türk ordusunun ve manavra kabiliyetinin emniyetle temini için de memleket atlarının adetlerinin çoğalmasına, cüsselerinin büyütülmesine, sürat ve kuvvetlerinin artırılmasına ihtiyaç vardır. Ordu için mevzu bahis olan bu mesele modern Türk çiftçisinin istediği kuvvetli koşum atının temini noktasından da ehemmiyetle ele alınmalıdır. Binaenaleyh :

A — Türk halkının et ve menşei hayvani olan diğer gıda meddelerinin temini.

B — Türk ordusunun at ihtiyacının her an karşılanması

C — Türk çiftçisine modern ziraati temin edecek kuvvetli koşum hayvanının tedariki .

D — Beynelmilel piyasanın istediği şekilde kasaplık hayvan ve hayvan mevadi istihsalı için .

Memleket hayvanlarının islahı ve adetlerinin çoğaltılması lâzımdır. Bunun için de Devletin (Bir milli hayvan yetiştirme siyaseti) olması lâzımdır. Bu siyasetin ana hatları hakkında ayrı bir mekalede ayrıca mufassalan arzı malumat edeceğiz.

Devletin ulusal ziraat siyaseti arasında :

1 — Milli hububat siyaseti.

2 — Milli hayvan yetiştirme siyaseti

En başta mevki aldıktan sonra diğer ziraat şubeleri hakkındaki mütalaalarını ayrı ayrı mekalelerle arz ve teşrih edeceğim.

Diyarbakır'da Gazete ve Diyarbakır Neşriyat Tarihi

Halkevimizde açılan Neşriyat Sergisi münasebetile muharrir tarafından yazılan broşürün ön yazısıdır.

Usman Eti

Türkiye'de çıkan ilk gazete olan Takvimi vakayi 1—Teşrinisani 1831 de intişara başladığına göre bugün Türkiye gazeteciliği 108 yaş içinde bulunuyor demektir.

Diyarbakırda çıkan ilk gazete 1869 yılının 1 ağustos günü çıkmıştır. Şu hale göre 108 yıl önce Türkiye ye giren gazete 37 yıl sonra da Diyarbakırda intişara başlamış oluyor.

Bugün bile bir gazeteye, bir matbaaya kavuşmamış vilâyet merkezlerimiz olduğunu düşünürsek, Diyarbakır'ın bu husustaki önemli mevkiini takdir etmek icabeder.

Diyarbakır'ın başka bir hususiyeti de neşir hayatına bugün de devam etmekte olan 71 senelik bir gazeteye, yani Türkiye'nin en kıdemli gazetesine malik olmasıdır.

Diyarbakır'da ilk matbaa 1869 da kurulmuş ve matbaanın kuruluşundan sonra da Vilâyet adına resmî bir gazete neşrine başlanmıştı.

Gazetenin neşrinden 1 sene sonra da 1870 yılında o zaman moda hükümüne giren ve muhakak ki çok istifadeli bir eser olan vilâyet salnamesi neşredilmişti.

Diyarbakır salnamesinin en son sayısı 1898 yılında çıkarılmış olup bu neşriyat serisi 20 sayı devam etmiştir.

Salnameler memleket tarihi bakımından çok mühim bir yer tutarlar. (1)

1869 da Vali Kurt ismail (Paşa) nın himmetile kurulan Resmî Di-

yarbakır Matbaası yıllarca vilâyet tarafından idare edilmiş ve 1931 yılında mali zaruretler dola yisiyle eşhasa satılmıştır. Diyarbakır'ın bugün biricik matbaası olan Diyarbakır matbaası bugün daha modern makinelerle teçiz edilmiş ve bölgenin ihtiyacını karşılayabilecek bir duruma gelmiştir.

Diyarbakır matbaasından başka bilahare Dağ kapı civarında ufak bir makine ve küçük bir pedalden ibaret Yeni yurd adlı bir matbaa daha kurulmuş ise de bilahare Yeni yurd Matbaası Vana nakletmiştir.

Bugün 71 senelik bir mazisi olan Diyarbakır neşriyat hayatında 6 gazete ve 7 dergi intişar etmiştir.

Avram Galanti'nin (Vatandaş Türkçe konuş!) kitabında unumi harpten önce Diyarbakır da Süryanice bir gazete çıktığı kaydedilmekte ise de Diyarbakır muhtinde böyle bir gazetenin çıktığına dair hiç bir malumat yoktur. Ancak Mardin de Dirizağfaran manastırında harpten önce süryanice bir gazete çıkardı. Ve matbaasıda halen yine bu manastırda mevcut olup muatal ve harap bir vaziyettedir.

71 senelik bu intişar devresinde Diyarbakırda çıkmış olan 13 gazete ve dergiden bugün yalnız gündelik Diyarbakır gazetesile aylık Karacadağ ve üç aylık yeni Kilinik dergileri intişar etmektedir.

(1) Geçen yıllar İstanbul kütüphanelerinde çalışırken Bulgaristandan gelen profesörlerden mürçek bir heyetin eski sofyaya ve filibe salnamelerini kopya ettiklerini görmüştüm. Şimdi ismini hatırlamadığım bir bulgar güzel bir türkçe ile bana salnamelerin ehemiyetinden uzun uzadıya bahsetmişti.

DİYARBAKIRLI BİLGİNLER VE OZANLAR

A. Şeket Kavut

Bekri

Asıl adı Ebubekirdir. Şeyhzadeler ailesindendi. Bu aile bir çok büyük adamlar yetiştirmiştir. 1818 senesinde Şeyh zade Mehmet bey ve vâli Behram paşa arasında vaki olan mücadeleler neticesinde Bekri de şehirden ayrılarak Elbis-tan ve maraşa, orada uzun bir müddet kaldıktan sonra 1822 de Muş muhafızı Emin paşanın yanına gitti. Bir iki sene orada kaldıktan sonra Emin paşanın dahi fermanlı olması üzerine oradan da ayrılmak zorunda kaldı. Bu defa Mısra hareket etti. Orada Sa'dullah Said-i Âmidî'nin delâletile Mısır valisi Mehmet Ali paşa kendisini huzuruna kabul ederek nakdi yardımda bulundu. Mehmet Ali paşanın yardımıle Hacca giderek bir sene kadar Medinede kaldı. Bu sırada Şeh zade erkânının af edilmesi üzerine İstanbula azimet ve oradan Diyarbakıra avdet eyledi. Şeyhzade Mehmet beyin Diyarbakır mütesellimliğine tayini üzerine kendisi de memleketin inzibatına memur oldu 1250 (M. 1834) tarihinde vefat eyledi.

Ali Emiriye göre : “ Mir-i müşarünileyh Mutallak-ul-lisan Mabsût-ül-kelam bir edib-i sehavet ittisam idi. Doğru söz söylemekten çekinmez ve söylediği sözden dönmez idi. „

Manzumeleri içinde : “ Miri muhteremin tabiat-ı şiriyesi merdanedir. Mutarra gazelleri, rûhnevaz terciat tesdisât mukattaât ve kasideleri vardır. şuarâ-yi eslâfa nazireleri ve muâsirin ile müşaârası kesirdir. „

Bir kaç örnek alalım :

Lebib-i Âmidî

*Mihnetim ebnâ-yi asra hep tehalüften gelür
Kalmasun ahım cihanda şermime iz'anıma*

Bekri

*Hûn-i dil lâht-ı ciğer kıldım müheyyâ bezmine
Söyle ol hânîye gelsün da'vet-i ahzânîya*

Nazif-i Âmidi vâlid-i Sait paşa

*Hasretinle eşg-i hûnînim ki rîzân oldu hep
Sübesü bahr-i gamın emvacı tufan oldu hep*

Bekri

*Rahm it ey zalim yeter hicrinle yaktın bağrımı
Âh-ı cansuzum gören giryan-ü nalan oldu hep*

Şeyh zade Osman Nuri paşayı Âmidi

*Nik-ü bed her ne gelürse ol gül-i nevresteden
Cana minnet add idüp ceyb-i kabûl-i cana at*

Bekri

*Bahş-ı istiğnaya çiğnetme rehinde aşık
Sür rikab-ı adl ile şahım bugün divane ât*

Muş muhafızı Emin paşaya verdiği râiye kasidesinden
bir kaç parça:

*Ey hame-i mu'ciz eser
Gencine i ilm'ü hüner
Sende nedir bunca keder
İt vadit gamdan güzer*

*Şairlere hemrah idin
Üstad-ı dil agâh idin
Milk-i suhande şah idin
Mahkûmun olmuştu süer*

*Çend sâldir mest olmuşam
Bâlâ iken pest olmuşam
Söyle zehan best olmuşam
Gelmez dile mazm-ı hüner*

*Vasf-ı Emin paşa ola
Medhiyle defterler dola
Ol vech ile Bekri bula
Meksuduna anda zafer.*

(Türk şairleri S: 807)

Aşağıdaki gazelde onundur.

Gazel

*Yar ile gitsün gönül hakka emânet vermişiz
Nâleye tebliğ için yâre risâlet vermişiz
Gerden-i ikbâle urdum tavk-ı zenciri cünun
Mahbes-i dilde yine aşka metânet vermişiz
Ta'n-ı ağyârı kabûl ettik melâmet ehliyiz
Söyleyin etfâle taş atsun icâzet vermişiz
Gark için cism-i cünûn etvâri firkat demleri*

*Ağlasun subh-u mesâ didemki ruhsat vermişiz
Hüzn-ü âlâmu firâk-ı yârı ittik iltizâm
Zevk-ı vasl-ı yâr için âğyara nevbet vermişiz
Tâcir-i kâlâ-yi derd oldum o cânan bâyi-i
Bekriya bâzâr-ı aşka gör ne ziyet vermişiz*

Edhem

Herde hayatını yazacağım Mustafa Talip adlı zatın mahdumudur. 1268 (M. 1852) senesinde doğdu. Harbiyeye girmiş ve erkân-ı harp sınıfına ayrılmış ise de mektebi bitirmeden Ali Emiriye göre «iki bin kuruş maaşla mahrec-i âklâm riyaziyat muallimliğine tayin olduğundan bazı mazaret serdile mektebden infikâk eyledi.»

1294 (M. 1876) senesinde muvakatan teşkil olunan asâkir-i milliyeye binbaşılığında bulundu. Bir ay sonra Bursa vilâyeti turuk-u maâbir birinci sınıf mühendisliğine ta'yin olundu. Ve bir müddette bâb-ı valâ-yi seraskeri umum erkân-ı harbiye refakatinde istihdam oluudu. Tezkiremizin esnâ-yi tahriri olan 1296 (M. 1878) senesinde 2500 kuruş maaşla Eskişehir lüle taşı madeni müdürlüğüne ta'yin ve izam olunmuştur. [Tezkirei şûara-yi Âmid]

Aşağıdaki gâzel onundur:

Gazel

*Olur dâd-i dilimden hep sehâb-ı âsman peydâ
Habâb-ı eşg-i hûninimle seylâb-ı cihan peydâ
Olunca derd-i vaslın yâresi fevâre hûn âsâ
İder bir bahr-i tûfanzâr dilde nâgehan peydâ
Tecellî eyledikçe sûretin levh-i hayâlimde
İder her lûhzede feyzinle bin rûh-i revan peydâ
Felek dûr olduğu çün çin-i ruhsarından ey hurşîd
İdûp çâk-i giribân eylemiş bir kehkeşan peydâ
Nesîmi zülfün estikçe nola süy-i mezarımda
İderse her sdtunum bir hayat-ı cavidan peydâ
Gönül âgâh isen ol mushaf-ı gülzarı vahdetten
Olur her bir varakta nice sırrı râygân peydâ
Yine pür feyz olub aşkınla sen de aferin Edhem
Bu rûtbe eyledin dağınla ra'na gülsitan peydâ*

(Sonu var)

DEMOKRASİ PRENSİBİ VE İNKİLÂP

Seyfi Alpan

Lise Coğrafya öğretmeni

Demokrasi idaresinde hakimiyet halka ve halkın ekseriyetine aittir. Demokrasinin tam ve en bariz hükümet şekli Cumhuriyettir.

Demokrasi prensipinin en kuvvetli bir şekilde tatbiki inkılâp ile olur.

Türk tarihini tetkik edersek görürüzki Mezopotamyada ilk insanların medeniyetlerinden birini kuran Sumer, Elam ve Akadlarda demokrasi prensipini tatbik etmişlerdi. Bu Türk devletleri (Birleşik bir Cumhuriyet) teşkil etmişlerdi. Atina ve İsparta gibi Yunan şehirlerinde de demokrasi idaresi vardı. Romanın da demokrasi hayatını yaşadığını söyleyebiliriz. Sarsılmaz ve yıpranmaz azım ve iradeye, teşkilatçı ve yapıcı ruha, yaratıcı kuvvete malik olan asil Türk milleti, en eski tarihlerinde meşhur kurultaylarla ve bu kurultaylarda devlet reisini seçmesi ile demokrasi fikrine tam manasile bağlılığının derecesini göstermiştir.

Görüldüyorki demokrasi prensipinin tatbiki çokeskidir. Halbuki tarihin son devirlerindeki Türk devletlerinde, başlarındaki padişahlar bu demokrasi prensipin-

den ayrılarak istibdat idaresini kökleştirmeye çalışmışlardır. Padişahlar, krallar ve halifeler bu istibdat idaresinde dineri bir alet yapmışlar ve hakimiyetin Allah tarafından verilmiş olduğu nazariyesini uydurmuşlardır. Binaenaleyh bu vaziyet karşısında demokrasi prensibi bu mutlakiyet rejimi (idaresi) ile çok mücadele etmiştir. Demokrasi prensibi evvelâ hükümdarların kuvvetini azaltmağa ve mutlakiyet idaresini kaldırmağa uğraşmış sonrada hükümdarları devirmeğe çalışmıştır. İşte arzettiğim bu mücadele neticesinde şu fikir ortaya atılmıştır. Devlet ve hükümet kuvveti milletten gelir, iktidarsız bir ele düşerse tekrar alınabilir. Ve bu kuvvetin millet vekillerinin teşkil ettiği Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılması icab eder. Demokrasi prensibi on altıncı asırda hükümdarların kuvvetini ve nüfuzunu kırmak için siyasi bir mücadele vasıtası olarak kullanıldı. Onsekizinci asırda demokrasi prensibi daha kökleşerek milli hakimiyet prensibi şeklini aldı. Hakimiyet birdir, parçalanmaz ve başkasına devredilmez fikri çıktı. Memleketimizde de bu fikirlerin tazyiki ve şahsi

emniyet kaygusu ile padişah Abdülhamit ilk defa 1877 tarihinde Meb'uslar ve ayan meclisi teşkilini ve bu meclisler tarafından bütçenin tetkikini kanun tanzimini ve hükümetin mürakabasını bazı kayıtlar altında tanyan kanuni esası kabul etmiştir. Fakat bir sene sonra padişah bu hanuni esası kaldırmış, istibdat idaresi daha kuvvetli olarak Milleti sarmağa başlamıştır. Bu mutlakiyet idaresinde Ulusa ait her türlü hak padişahın keyfi arzusunun tabii idi. Vatandaşların cam, malı ve şerefi emniyet altında bulunmıyordu. Vergiler kanunsuz alınıyordu. Ticarete o zaman serbest değildi. Ziraatın devlet işleri arasında mevkii yok gibi idi. Yol ve okul (Mektep) işleriyle hiç meşgul olunmazdı.

Adalet medreselerinde okumuş bilgisiz kadılar tarafından Şer'i mahkemelerde veriliyordu... ilah.

Mutlakiyet devrindeki cehalete ve ilmi geriliğe misal olmak üzere tarihteki Çeşme vak'asını söyleyebiliriz, Rus donanması Osmanlı donanmasını Çeşmede mahvetti. İstanbulda devleti idare edenler; Boğazlardan Rus donanmasının geçmeden Çeşmeye gelmesini hayretle karşılamışlardır. Ordu, bugünkü gibi vatandaşların şevk ve arzusu ile koştuğu şeref ve vatan müessesesi değil, bir işkence yuvası idi. Askerlerimizin önemli (Mühim) kısmı istibdat

idaresinin bozuk idaresi yüzünden Yemen, Afrika ve Arabistan çöpleri ve Arnavutluk gibi yerlerde eziliyorlardı.

En nihayet 1908 de başlayan Milli ihtilâl neticesinde 1877 kanuni esası yeniden daha esassı bir surette tanzim ve tadil olunarak tatbik olundu. Bir sene geçmeden Padişah kanuni esası aleyhine yeni bir hiyanet yapmak istemişse de muvaffak olamamıştı. Bu kanuni esası Anadoluda yeni Milli devletin kurulduğu tarihe kadar devam etti.

Dört sene devam eden (1914-1918) Umumi harpten sonra imza edilen Sevr muahedesiyle (10 Ağustos 1920) Ülkemizin büyük bir kısmı elden gitmiş vatanımızın önemli (mühim) parçalarını düşman orduları işgal etmişti. Ordumuzun silâh ve cephanelerinde toplanmıştı. İstanbulda bulunan padişah düşman kuvvetleriyle bir olmuştu.

Ebedi Şef Kemal Atatük'ün 19 Mayıs 1919 da Samsuna çıktktan sonra Evvela Erzurum kongresini (23 Temmuz 1919) sonra Sivas kongresini (4 Eylül 1919) açtı. 23 Nisan 1920 de Ankarada Milli hakimiyet temeli üzerine (Yeni Türkiye devletinin) merkezini kurdu. Memleketimizin önemli kısımları yine düşman istilası altında idi. Anadoludaki milli kuvvetlerimiz hem düşman ordularıyla ve hem de İstanbul-

daki hain padişah ve halife ile mücadele etti. Fakat kahraman Türk milleti Ebedi Şef K. Atatürk'ün önderliği ve büyük muvaffakiyetleri İnönü Kahramanı Milli Şef İsmet İnönü'nün'de büyük muvaffakiyetleri ile İstiklâl harplerini kazandı. Filen milli zaferi elde etti. Bu suretle yeni Türk devletinin istiklâlî tamamlandı. 2 inci teşrin 1922 de Ankarada saltanat kaldırıldı. 24 temmuz 1923 te İsmet İnönü'nün yaptığı Lozan sulhu ile hür ve Müstakil Türkiye devletinin temeli atılmış, 29 birinci teşrin 1923 te Büyük millet meclisinin kısa bir kararla Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyet için muzir olan Saltanat hanedanı 3 Mart 1924 tarihli kanun ile memleketimizden çıkarılmıştır. Şimdi inkılabın manasını ve Türk inkılabının büyüklüğünü, bütün dünya üzerindeki tesirini, kıymetini gözden geçirelim. İnkilap bir sosyal (içtimai) bünyeden geri, eğri fena, haksız ve zararlı ne varsa bunları birden yerinden söküp onların yerine ileriye, doğruyu, iyiyi ve faydalıyı koymaktır. (Recep Pekere göre) İnkilâp milletlerin şuurunun altında hazırlanır. Ve içten gelen kudret hamlesi olarak şura çıkar.

İnkilâp bir cemiyet içindeki olgunlaşma hareketidir. Cemiyet içindeki değişiklik dipten, içten bünyeden, bünyenin neticesinden

gelmedikçe vasıflanmağa değer bir kıymeti olamaz. Hastaya şifa vermek istiyorsak bütün hücrelerine sıhhat ve zindelik kazandırmalıdır.

Vücutun, herhangi bucağında kalan mikrop hastalığı tekrar ortaya koyar. Ve henüz nekahetini geçirmemiş olan kimseye amansız bir felaket gibi çullandır. Bir ferd bünyesindeki gelişme ve olgunlaşma devam ettiği müddetçe o ferdin hayatı yürür, ilerler Bir cemiyetinde yürümesi ve ilerlemesi, gelişmesi ve olgunlaşması nisbetindedir. Ferd fani bir varlıktır. Fertteki yürüyüş durabilir. Fakat cemiyetin ölmez vasfı, orda sürekli ve bitmez bir inkilâp ister. İnsan fena şeylere alıştığı gibi, iyi şeylere de alışır. Yeni yaşayışın, alışıp şuur halinde sevilmesi ve kendi tarafımızdan benimsenmesi lazımdır. Yeniliklere ve doğruluklara yalnız itiyat tesirile bağlı kalmak kâfi değildir. İşte yenilikleri bilgi ve inanca dayanan sevgi ile şuur halinde kökleştirmek ve yaşatmak ülkü olmalıdır. Bir inkilap yapılırken karşılaşılan zorluğu sökülüp atılacak ve yeniden kurulacak şeylerin çokluğu, derinliği ve eksikliği ile ölçeriz. Bir an'ane ne kadar eski ise o kadar güç sökülür. Bu bakımdan Türk inkılabı diğer inkılaplara nazaran en güç ve en çetin olanıdır.

Diğer taraftan, Türk inkılabı

yalnız siyasi ve ekonomik rejim değiştiren bir hareket değildir. Türk inkilâbı, milli, iĉtimai, ekonomik, kültürel yaşayışın bütün derinliklerinde aynı zamanda tesirler yapmış büyük bir inkilâptır. Türk inkilâbı, bir birinin ardı sıra gelen ve biri öbürünü sağlamlaştırın Őuurun, aklın, yurt ihtiyaĉlarının ortaya koyduğu bir değişme bir tatbikat zinciridir. Şu halde Türk inkilâbı bu bakımdan yüksek Őuurun sevk ve idare ettiği bir bütünlük göstermektedir. Türk inkilâbı aynı zamanda halktan gelen bir inkilâptır.

Türk inkilâbı, milli, siyasi, iĉtimai ve ekonomik yaşayışın derinliklerinde bütün dünya okuyucularının üzerinde durması icap eden büyük bir inkilâptır. Binaenaleyh inkilâbımız evrenseldir.

A) İnkilabımızın evrensel oluşu evvelâ memleketimizin coğrafi mevkii ve vaziyeti ve Türk milletinin yüce kıymeti bakımındandır.

İnkilâbımız Türkiyenin bugünkü coğrafya parĉasında olmayıp başka bir arazi üzerinde olsaydı, dünyanın yaşayışı ve anlayışı üzerinde bugün yaptığı tesiri getiremiyecekti. Aynı ülkede inkilâbı yapan başka millet olsaydı, bu inkilâbın o kadar büyük bir önemi (ehemmiyet) olmazdı.

B) Türk inkilâbı doğuş, kuruluş ve yaşayış zamanı bakımından dünyanın müstesna zamanına rastlamıştır. Bu cihetten de

inkilâbımız evrenseldir. Zira Türk inkilâbı daha çok önce olsaydı, tesirleri bu kadar fazla görülmeyecekti. Türk inkilâbının batıya (garba) bakan yüzü, doğu (şark) taki kadar evrenseldir. Bu inkilâp siyasi ekonomik, hatta din telâkkisi bakımından batı üzerinde dikkatle durulacak tesirler yapmıştır. Türkiye eskiden (Osmanlı imparatorluğu devrinde) ekonomik bakımdan açık bir pazardı. O vakit Türkiye yalnız iptidai maddeleri sanayi memleketlerine İhraĉ ediyar. Buna mukabil avrupa devletlerinin mamul maddeleri ve eşyaları memleketimizde satıhyordu. Bu gün inkilâp Türkiyesi ihtiyaĉlarını karşılıyan bir sanayi memleketi olmuştur. Türk inkilâbı ve istiklâli birbirinden ayrılmaz iki unsurdur. İnkilâp ve istiklâlimizi bütün varhğımızla yaşatacak ve yarın nesillerine teslim edeceğiz. Mevzuuma son verirken Cumhuriyetimizin banisi Ebedi Őefimiz K. Atatürk'ün manevi huzurunda hürmetle eğilir ve Milli Őefimiz çok kıymetli Cumhuriyet Reisimiz İsmet İnönü'ne derin hürmet ve saygılarımı arz ederim.

DEVRİLEN AĞAÇ

*Kulaklarımda aksederek çınlayacak,
Yirmi dört bahar görmüş bir ağacın sesi.
Belki arkasından bile bulunmayacak;
Göz yaşı döküp, ağlıyacak bir kimsesi.*

*
* *

*Devrilmiş ağaca bakarken pencereden
Güneş te batarken sararmış tepelerden
Kendine o zaman diyeceksin içinden
Oydu, yüzüme gelen onun son nefesi...*

*
* *

*Bazı akşamlar odanda yalnız kalarak
Hem uzun, uzun düşünelere dalarak
Yine diyeceksin, kendini yokluyarak,
Zavallının yoktu, benden başka hevesi...*

Sezal Günışıldar

DİL, TARİH, EDEBİYAT KOMİTESİNİN MESAI PROGRAMI TASLAĞI

1 — KONFERANSLAR:

A — Halkın içtimai terbiyesi (muâşeret usulleri) evde , yolda toplantılarda ve saire...

B — Halkın sıhhi terbiyesi (Temizlik ve intizam itiyadı) vücudunda, yeme içmesinde, evinde, sokağında ve saire...

C — Halkın iktisadi , (alım ve satım işleri) doğruluk, güler yüzlülük, temizlik, kanaat ve saire...

D — İçtimai yardım terbiyesi (İçtimai yardım müesseselerine alâka uyandıracak mevzular.

E — Halkın siyasi terbiyesi (Yurt bilgisi ve vazifeleri)

F — Halkın inkilâb terbiyesi (dün ve bugünün hadiselerini karşılaştıracak ve halkte milli benliği uyandıracak mevzular)

G — Halkın hükümetten beklediği haklar ve kendisinin borçlu olduğu vazifeler.

H — Halkın belediyeden beklediği haklar ve kendisinin borçlu olduğu vazifeler.

İ — Türk tarihinin ve medeniyetinin zenginliğini tebarüz ettirecek canlı mevzular.

J — Türk yurdunun güzelliğini ve zenginliğini canlandıracak coğrafi mevzular.

K — Güzel sanatlar mevzuları va edebi hasbıhaller.

L — Türk tarihine ve medeniyetine hizmet etmiş büyük şahsiyetleri halka tanıtacak mevzular.

M — Halk bilgilerini ve halkın güzel ananelerini canlandıracak mevzular (spor ve saire de dahil).

N — Pratik ve teknik bilgi mevzuları (medeni konfora yardım).

2 — DİL İŞLERİ VE ARAŞTIRMALARI:

A — Halk arasında kullanılan, orijinal mahalli Türkçe kelimeler, terimler.

B — Ata sözleri

C — Bilmeceler.

D — Masallar .

E — Milli benliği okşıyacak temiz ve nezih adetler.

F — Mahalli kıyafetler vesaire...

3 — YAYIN İŞLERİ :

A — Karacadağ mecmuasının halka yarıyacak bir hale sokulması

B — Bir idare ve yazı heyeti (daimî)

C — Mecmuaya maddi ve manevî varidat temini

HALKEVİ HABERLERİ

Temsil

Mart ayı içiude Halkevimizin Himmetin oğlu piyesi iki defa temsil edilmiş, çok muvaffak olan bu temsillerin her birinde bini geçen kalabalık bir halk kitlesi bulunmuştur .

Aile toplantısı

Her ay yapılmakta olan aile toplantılarına devam edilmektedir. Bu ayın 16 sında yapılan toplantıya kadın erkek 110 kişi iştirak etmiş ve geç vakite kadar devam etmiştir.

Konferans ve konser

Dil Tarih Edebiyat Komitamızın konferanslarile ar şubemizin konserleri muntazam bir surette verilmektedir. 14 Martta lise coğrafya öğretmeni Seyfi Alpanın (Halkevlerinin gayesi) mevzuu üstündeki konferansın arkasından orkestramız tarafından da güzel bir konser verilmiştir.

Maden gezisi

Mart ayı içinde Halkevleri arasında tiyatro turneleri yapılmaktadır. Temsil kolumuz da bu maksatla 24 Mart pazar günü Maden'e giderek Halkevi salonunda Himmetin oğlu'nu temsil etmiştir. Diyarbakır Halkevi üyelerinden 50 kişinin iştirak ettiği bu gezi Maden Halkevi tarafından çok güzel karşılanmış ve bu vesile ile üyelerimiz Bakır Madeni ve tesisatını da görmüşlerdir. Temsil büyük bir rağbet kazanmış, Halkevi Salonunu dolduran ve beş yüz kişiyi geçen bir kitle piyesi heyecan ve alâka ile takip etmiştir.

Kitap sergisi

Mart sonunda Halkevimizde bir kitap sergisi açılmıştır. Bu sergide yeni çıkan eserler teşhir edilmele beraber,

halkevleri neşriyatının toplandığı bir köşe; cümhuriyetin on beşinci yılında muhtelif şehirlerimizde çıkan kitapları gösteren bir köşe; yurdumuzun güzelliklerini, hususiyetlerini tamtan bir köşe vardı. Bundan başka ayrı bir odada da Diyarbakırda ilk çıkan gazeteden başlayarak bu güne kadar neşr edilen gazete, mecmua ve kitaplar; Diyarbakır hakkında yazılmış eserlerle Diyarbakırın yetiştirdiği Muharrirlerin neşrettikleri kitapla toplanmıştı. Bu sergi münasebetile arkadaşımız Usman Etinin yazdığı (Diyarbakırda gazete ve Diyarbakır neşriyat tarihili) isimli bir broşür de Halkevimiz tarafından bastırılarak dağıtılmıştır.

Bu broşürle Halkevi neşriyatımız sekizi bulmuş oluyor.

Bölgede Yeni Açılan Halkodaları Çalışmağa Başladı

Bu yıl Birinci genel Müfettişlik bölgesi içinde yeniden açılan Bismil, Hizan, Kulp, Hani, Kızıltepe, Kurtalan, Eruh, Beşiri, Bervari, Şervan, Malazgird, Yaylak, Hafeti, Hilvan Eğil Halkodaları çalışmağa başlamıştır.

Yeni arkadaşlarınıza muvaffakiyetler dileriz.

